

**ВОЛИНЬ 1943 Р. - ТЕРИТОРІЯ КОНФЛІКТУ
ЧИ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ
САМОСТІЙНИЦЬКИХ СИЛ?**

У статті розкрито суперечливість консолідаційних процесів, які мали місце в таборі українських самостійницьких сил на Волині в першій половині 1943 р. Серед основних суб'єктів політичних процесів окресленого періоду виділяються: ОУН(б) та ОУН(м), УПА - Поліська Січ от. Бульби-Боровця та Фронт української революції В. Яворенка.

Ключові слова: ОУН(б), ОУН(м), Радянська армія, український самостійницький рух, рух опору.

Проблема консолідації ключових суб'єктів процесу українського націо- та державотворення є однією з найскладніших і, водночас такою, що визначала та визначає наше цивілізаційне теперішнє та майбутнє. В силу певних причин роз'єднаність української еліти стала традицією, закладеною в історичну тяглість. Сучасний політикум, а радше - свідоме громадянство намагаються вирватися за рамки цієї «традиційності» заради збереження державного суверенітету. Національно-визвольний рух періоду Другої світової війни також не обминула «хвороба» сепаратизму, однак в першій половині 1943 року його чільними суб'єктами було зроблено рішучий крок у напрямку подолання розрізненості та створення одноцілого руху Опору.

Мета нашої статті полягає у тому, щоб показати суперечливість консолідаційних процесів, які мали місце в таборі українських самостійницьких сил на Волині в означений нами період.

У перші місяці 1943 року відбулися суттєві зміни в тактиці національно-визвольної *боротьби українських самостійницьких сил*, насамперед бандерівської ОУН. У сучасній науковій літературі поширеною є думка, що в цей період з ініціативи останньої «почалася консолідація всіх націоналістичних сил, що діяли на окупованих теренах» [1, с 127]. Не заперечуючи в цілому цієї тези, маємо сумніви щодо правильності вживання терміну «консолідація» стосовно аналізованих нами подій.

Етимологічно це поняття (від лат. consolidate - зміцнення, об'єднання) вказує на процеси укріплення, об'єднання, згуртування [2, с 264]. На побутовому рівні воно асоціюється із об'єднанням політичних сил, суб'єктів політики для розв'язання подібних чи спільних завдань. Однак, крім єдності консолідація включає й інший аспект, а саме - різноманітність та різнорідність. Співвідношення єдності та різноманітності (тобто збереження певної автономії) є одним з головних аспектів консолідації. В контексті сказаного спосіб та методи, застосовувані бандерівцями з метою об'єднати розрізнені національні сили в єдине ціле, видаються такими, що не зовсім відповідають сутності поняття «консолідація».

Питання зміни тактики боротьби та пошуку союзників для її продовження гостро дискутувалося у вищих колах ОУН(б) на зламі 1942-1943 років і, фактично, лягло в основу обговорення ключових тем Третьої конференції (лютий 1943 р.). У тексті постанов, прийнятих делегатами цього зібрання, Німеччина, поряд з СРСР визнавалася «ворожим імперіалістом», котрий розглядає Україну як «свій колоніальний об'єкт», тому розгортання боротьби проти неї трактувалося як цілком природне і справедливе рішення. Однак на проблемі розширення спектру форм антинімецького спротиву (зокрема, застосування збройної) учасники форуму воліли не загострювати уваги.

Усі пункти постанов Конференції наскрізь пронизує ідея єдності українських самостійницьких сил заради досягнення спільної мети - побудови незалежної держави. В контексті цього вказувалося, що впродовж 1942 р. «на всі землях України наростав єдиний фронт самостійницької боротьби всіх верств українського народу, що позначився ... поступенним ліквідуванням впливів серед українського народу партійницьких угруповань та опортуністично-зрадницьких елементів і груп»[3, с 79]. Трактують оунівцями тогочасної політичної ситуації в Україні у такому ракурсі викликає, щонайменше, критичні зауваження. По-перше, бандерівці, не маючи для цього реальних підстав, надто розширили межі свого активного впливу - «на всіх землях України», тоді як справді потужним він був тільки у рамках Західної України. По-друге, діяльність інших українських політичних сил вони безапеляційно трактують як «опортуністичну та ворожу». Більше того, очевидними є намагання скомпрометувати опонентів шляхом виштовхування їх з платформи політичної боротьби на маргінес, наголошуючи, що останні «понад

усі ставлять свої вузькоєгоїстичні соціально-економічні інтереси і ради їх заспокоєння нехтують вимоги сучасної національно-визвольної боротьби»[3, с 80]. По-третє, єдиною силою, здатною очолити «організований політично-збройний чин» українського народу, на думку учасників Конференції, є ОУН (самостійників-державників). Щодо останнього, то з політичної точки зору, таке рішення видається цілком справедливим і виправданим. Адже стратегічною метою будь-якої політичної партії є прихід до влади й у цьому сенсі бандерівці не є виключенням. Застереження викликає не стільки прагнення влади, як спосіб її отримання.

Боротьба за лідерство в середовищі національного українського політикуму воєнного часу найбільш виразний вияв мала саме на Волині у першій половині 1943 року. Реальним авторитетом і впливом серед місцевого населення тут користувалося кілька військово-політичних сил. Насамперед, ОУН(б) та ОУН(м), локальний вплив зберігала за собою також УПА - Поліська Січ от. Бульби-Боровця та Фронт української революції В. Яворенка. Власне ці сили й стали суб'єктами політичних процесів в окреслений нами період.

Як засвідчують документи, бандерівська ОУН у цю смугу своєї діяльності увійшла, будучи обтяженою внутрішньо організаційними конфліктами, котрі їй приходилося вирішувати «на марші». Насамперед, загострилися стосунки між урядуючим провідником М. Лебедем та військовим референтом Центрального Проводу ОУН(б) Р. Шухевичем і провідником Волинського крайового проводу ОУН(б) Д. Клячківським. За словами М. Степаняка, «наприкінці 1942 р. на початку 1943 р. намітився очевидний упадок оунівської роботи. Краєві провідники не отримували відповідних вказівок і територіальні ОУН були фактично представлені самі собі. Особливе сповільнення роботи спостерігалось у військовій референтурі, тим більше, що до того часу стали стихійно створюватися збройні загони ОУН, котрі всупереч бажанню керівництва мали тоді збройні сутички з німцями» [4, с 87]. Таким чином, М.Лебідь фактично не контролював ситуацію в північно-західних українських землях, а створювані там збройні загони безпосередньо підпорядковувалися керівництву крайового проводу. Такий стан справ загрожував посиленням відцентрових тенденцій всередині Організації українських націоналістів і зміщенням центру управління нею в регіон.

Чергове засідання Центрального Проводу ОУН(б) 9 квітня 1943 р. «носило бурхливий характер і дебати тривали до 13 квітня. На цьому засіданні розглядалися питання становища на Волині, де в першу чергу стали створюватися озброєнні загони і більш потужні ніж в інших місцях. Виявилося, що М.Рубан не керує політичною та організаційною роботою. Зокрема, не може вирішити проблему як організаційно очолити рух, який розгорнувся зі створення збройних загонів, як ці загони розглядати - народний рух чи оунівський»[4, с.88]. Результатом цього засідання стало фактичне усунення урядуючого провідника від виконання своїх обов'язків, а натомість керівництво Організацією перебрало на себе так зване бюро Проводу у складі Р.Шухевича, Д.Маївського («Тараса») та Зенона Матли («Дніпрового»). Така ротація складу вищого керівництва Організації означала остаточну перемогу прихильників, по-перше, точки зору Р.Шухевича, котрий «був проти авантюристичного антинімецького загальноукраїнського повстання, бо для цього не було жодних умов, а виступав за опанування загонами ОУН насамперед регіону Волинь - Полісся, як бази для розгортання всеукраїнської збройної сили» [5, с.27], по-друге - жорсткого курсу на створення одноцілого самостійницького руху Опору, виключаючи існування у ньому будь-яких проявів фракційності.

Однак, як зазначає В.Дзьобак, «стабільності усунення Лебедя не принесло. У Шухевича з'явилася нова опозиція з колишніх чільних членів ОУН, серед яких Я.Бусел, М.Степаняк, О.Луцький, Д.Грицай» [6, с 63]. Каменем спотикання стало питання тактики визвольного руху і політика Д.Клячківського, спрямована на утворення та розростання загонів повстанської армії на Волині. Наприкінці весни 1943 р. на цій території (у відповідності зі схемою адміністративно-територіальної структури ОУН(б) - північно-західних українських землях) було створено, або ж перебувало на стадії активного формування кілька груп Української повстанської армії: під командуванням І.Литвинчука («Дубового»), П.Олійника «Енея», Ю.Стельмашука («Рудого»), С.Коваля («Рубашенка») та П.Антонюка («Сосенка»). Їх діяльність викликала не безпідставну критику зі сторони частини лідерів бандерівського руху. Так, М.Лебедь та М.Степаняк вважали, що «УПА себе скомпрометувала протипольськими акціями, тому засобом боротьби за незалежну українську державу не може бути. Таким повинна бути політична а не військова організація [4, с 93].

Діяльність Волинського краєвого проводу ОУН(б), зокрема у військовій площині, стала предметом активного обговорення на рівні оунівського керівництва. Для вивчення ситуації безпосередньо на місці та з метою проведення інспектування існуючих там загонів УПА Р.Шухевич у червні 1943 р. відрядив на Волинь військового референта Центрального Проводу ОУН(б) Олександра Луцького («Андрієнка»), надавши йому досить широкі повноваження.

За свідченнями О.Луцького, вивчивши та проаналізувавши військовий аспект діяльності Волинського крайового проводу ОУН загалом, та Дмитра Клячківського як його лідера, зокрема, він піддав її серйозній критиці. «Андрієнко», хоча й підтримував «ідею створення УПА, але був проти підпорядкування їй ОУН». Він «наполягав на тому, що Кліма Савура необхідно замінити»[4, с 325]. Основною причиною такої категоричної позиції щодо волинського лідера було розгортання останнім широкомасштабної збройної антипольської кампанії. Крім того, на думку військового референта, процес формування УПА здійснювався не достатньо професійно, що відобразилося на її якісних характеристиках. Зокрема, «в загонах УПА не було необхідної кількості зброї та боєприпасів, бійці не мали достатньої підготовки, також «Кпим Савур» не досить фахово дібрав керівний склад військових загонів. Керівники загонів були малоосвіченими людьми у військовому відношенні, в УПА була слабка дисципліна» [4, с 335]. Проаналізувавши усі «за» і «проти» діяльності Волинського краєвого проводу ОУН(б), а також наслідки, які може викликати усунення від влади Дмитра Клячківського на тлі масового розгортання збройної боротьби на Волині, Р.Шухевич приймає рішення залишити ситуацію незмінною.

Отже, в першій половині 1943 р. серйозний вузол протиріч існував усередині бандерівської ОУН, що знайшло своє відображення на динаміці протікання політичних процесів у Волинському регіоні загалом. Насамперед йдеться про взаємостосунки між ОУН(б) та от. Т.Бульбою - Боровцем, кульмінаційний сплеск яких припадає саме на цей період.

Ще на Третій конференції ОУН(б) частиною її учасників (зокрема М.Степаняком) порушувалося питання про створення «спільного керівництва, яке б очолило всі течії і мало б достатній вплив на воєнщину, яка не бажала йти в ОУН». На думку прихильників такої точки зору, «створення такого спільного представництва різних націоналістичних формувань необхідно ще й тому, що перед українським народом і зовнішнім світом можна було

б продемонструвати єдність і консолідацію сил України, полегшивши тим самим зв'язок з Англією, Америкою та іншими державами в боротьбі проти СРСР, оскільки ОУН створила про себе неприємне враження як фашистська організація, що перебувала під впливом німців». М. Степаняк запропонував також створити «Український військовий комітет, який керував би військовою стороною повстання і обґрунтував, що військова референтура ОУН з такого масштабу роботою не справиться»[7, арк. 39]. Ця пропозиція була підтримана більшістю делегатів Конференції і втілення її в життя очевидно змінило б траєкторію руху подальшого розвитку української національно-визвольної боротьби.

Своїм найбільш серйозним потенційним союзником по збройній боротьбі бандерівська ОУН вважала от. Т.Бульбу-Боровця. Якщо досі бандерівці просто ігнорували, а то й піддавали критиці діяльність УПА (Б-Б), то від січня вони шукали шляхів порозуміння з ним, як із вельми впливовою і авторитетною силою поліського краю. В сучасній науковій літературі вказується, що перша зустріч представників обох сторін відбулася 22 лютого, тобто після Третьої конференції ОУН(б). Однак, як стверджує І.Марчук, «насправді, ще 21 січня 1943 р. Тарас Бульба-Боровець зустрівся з представником крайового проводу ОУН(б) Олександром Буселом: була намічена певна лінія і тактика спільної акції в терені»[8, с.45]. Маємо підстави вважати, що перша офіційна зустріч представників двох військово-політичних сил Волині все ж таки відбулася 22 лютого, але за участі не Якова Бусела, а його брата Олександра. Останній мав повноваження на переговори, в ході яких заявив, що «їх організація змінила свій погляд на проблему повстанської боротьби України проти німців та большевицької партизанки; відтепер вони вважають цю форму визвольної боротьби за доцільну і необхідну; вони сердешно вітають командування та цілу УПА і пропонують розпочати переговори про спільну акцію всіх революційних сил України в рядах УПА» [9, с 202]. Брати Бусели були у приятельських стосунках з от. Т. Бульбою-Боровцем, що без сумніву не могло не відобразитися на позитивній атмосфері ведення переговорів. На жаль, О.Бусел не зміг їх продовжити, оскільки у лютому його заарештували. «Просидівши певний час у Рівненській в'язниці, 8 березня 1943 р. він був страчений німцями як один з керівників націоналістичного підпілля на Волині»[10, с 37].

Навесні 1943 року процес становлення повстанської армії став невідворотним і цілком очевидним фактом. Та, оскільки український

націоналістичний рух Опору за своєю суттю був далеко неоднорідним, то, не могла не загостритися боротьба за керівництво ще несформованою армією між трьома основними військово-політичними українськими силами: ОУН (м), ОУН (б) і Поліською Січчю Т. Бульби-Боровця. Каменем спотикання у переговорному процесі між бандерівцями та бульбівцями стало неузгодження питання політичного центру керівництва УПА. Бандерівці наполягали, що керівництво повинна здійснювати ОУН, а Бульба-Боровець - Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі.

9 березня розпочався черговий етап ділових переговорів між Головною Командою УПА «Поліська Січ» і представниками військової референтури крайового проводу ОУН (б). Їх учасниками були: від УПА — отаман Т. Бульба-Боровець, отаман О. Щербатюк, («Зубатий»), а від ОУН (б) — командуючий військовими підрозділами ОУН (б) поручник В. Івахів («Сонар») та О. Петренко («Омелько»). Наслідком переговорів стала згода на створення «одного спільного штабу; прийнято, що військові відділи перестають існувати, а вся національна армія виступає під назвою Українська Повстанська Армія. Генеральна лінія військової акції мала бути спрямована головним чином проти німецького окупанта і советських парашутистів» [11, арк. 6]. Т.Боровцю було запропоновано стати начальником штабу місцевого військового з'єднання, але, як слушно зазначає ІМарчук, виключно для заспокоєння амбіцій отамана, який ще в 1941 р. присвоїв собі чин генерал-хорунжого, хоча ніколи військовиком не був[8, с.49].

Однак згоди було досягнуто лише з кількох пунктів запропонованого документа. Більшість пропозицій от. Т. Боровець відхилив. Це, перш за все, ті, що стосувалися не стільки військового, як політичного аспектів. Так, бандерівці наполягали на політичному підпорядкуванні УПА Проводу ОУН (б) через введення інституту партійних комісарів і служби безпеки. Це означало не що інше, як прагнення встановити в армії монопартійну диктатуру. Досить гострій критиці з боку мельниківців і бульбівців була піддана ще одна ініціатива бандерівців — оголошення загального революційно-повстанського зриву цілої України проти німців і проведення масового партизанського руху. Опоненти ОУН (б) вважали, що «вибух українсько-німецької війни викличе ланцюгову реакцію — збільшення терору, збільшення втечі до лісу тощо. Пожежа розгортатиметься, зрив ітиме до кульмінаційної точки, а наш

рішальний момент зовсім не так близько» [12, с 337]. У такій ситуації основний акцент ставився на діяльності окремих партизанських загонів, але аж ніяк не на розгортанні всенародної антинімецької війни.

Не знайшла підтримки в середовищі ОУН (м) та от. Т. Бульби-Боровця й остання пропозиція бандерівців — винищення польського населення на території, що контролюється УПА. Як відомо, реалізація цього плану призвела до різкого загострення польсько-українських стосунків.

Вирішальна зустріч усіх сторін з питань остаточного об'єднання збройних сил визвольного руху мала відбутися наприкінці травня 1943 року в штабі Т. Бульби-Боровця. 22 травня на зустріч приїхали представники УПА Т. Боровця та ОУН (м). Делегація від бандерівців не з'явилася. Причини зриву переговорного процесу називаються різні, однак, незалежно від того, хто був його ініціатором, реальністю залишається факт завершення від другої половини травня 1943 р. мирного етапу консолідаційного процесу в українському національно-визвольному русі.

Проблема причин зриву об'єднавчого процесу національно-патріотичних сил в Україні навесні 1943 року викликала і викликає інтерес у науковців-істориків. Сучасники тих подій — Т. Бульба-Боровець, О. Штуль-Жданович (О. Шуляк) — основними винуватцями припинення переговорів вважають бандерівців, зосереджуючи основну увагу на зловісній ролі окремих особистостей, зокрема М. Лебеда. Так, О. Штуль-Жданович стверджує, що в найвідповідальніший момент, у період підготовки проведення останньої зустрічі в травні, за таємних обставин зник «Сонар», офіційний представник від ОУН (б). Саме він досить активно підтримував ідею створення спільного штабу. Урядуючий провідник ОУН (б) М. Лебедь («Рубан») не поділяв такого ентузіазму свого соратника. Опираючись на «пружну сітку СБ, створену ним, він зумів загальмувати переговорний процес, усунувши одну з дійових осіб — «Сонара» [13, с 21-22]. Сучасний дослідник бульбівського руху В.Стельникович теж вважає, що «на заваді створення будь-якої координаційної міжпартійної організації... стояли особисті амбіції М.Лебеда» [14, с.226].

Дещо по-іншому тогочасні події, зокрема травня 1943 року, оцінює В. Дзьобак. Він вважає, що ініціатором розриву з ОУН (м) і Т. Бульбою-Боровцем був Р. Шухевич, з приходом якого «до влади цей процес зупинився» [6, с 5 8]. Гадаємо, кожне із припущень має

право на існування, але, як правило, перебільшення суб'єктивного чинника на розвиток певних історичних подій дещо спотворює реальну картину. Створення УПА стало, по суті, конкретною матеріалізацією українського руху Опору. Цей процес був цілком об'єктивний і закономірний.

Необхідність об'єднання зусиль у боротьбі за Українську соборну самостійну державу розуміли не лише у вищих ешелонах визвольного руху. До цього прагнули і низи. Прикладом може бути нарада польових командирів партизанських загонів обох проводів ОУН за участю групи колишніх старшин Армії УНР, яка відбулася в середині травня 1943 року на Кременеччині. Представниками сторін на ній виступали: командир бандерівського збройного відділу І. Климишин («Крук») зі своїми старшинами та мельниківські ватажки — військовий комендант обласного Проводу О. Бабій («Білий»), повітовий провідник Кременеччини М. Данилюк («Блакитний») та командир військового табору М. Недзведський («Хрін»). На нараді розглядалися такі питання: 1. Узгодження спільної назви; 2. Об'єднання таборів під одним командуванням.

«Блакитний» запропонував назву «Оборона України», «Крук» — «УПА», заявивши, що його загін вже називається Українська Повстанська Армія. Не дійшовши згоди у процесі розв'язання цього питання, домовленості за першим пунктом досягнуто не було. Проте воно носило відверто принциповий характер і за умови позитивного вирішення другого, що стосувалося об'єднання сил, відпало б само собою.

Для погодження бойових акцій учасники наради вирішили створити зональний оперативно-бойовий штаб із неупереджених партійних діячів. Формальним підтвердженням усних домовленостей стало підписання акту між «повстанським відділом Кременеччини: загонами «Крука» і «Хрона», згідно з яким створено Перший Крем'янецький Об'єднаний Повстанський штаб. Штаб мав керувати діями підлеглих йому загонів із двох різних таборів ОУН, намагаючись встановити зв'язок із штабами інших оперативних загонів для об'єднання в єдину армію. Начальником штабу обрали сотника Орлика, якому було доручено запросити до роботи в об'єднаний штаб відповідних спеціалістів» [15, арк. 26]. Документ підписали командири обох відділів. Але, на жаль, далі підписання протоколу справа не пішла.

Спираючись на широку підтримку в середовищі місцевого населення та за наявності досить розгалуженої організаційної

інфраструктури, політичне і військове лідерство на території ПЗУЗ поступово перебирає на себе Волинський краєвий провід ОУН (б). Одним із виявів зовнішньої демонстрації цього прагнення стало використання бандерівцями від середини березня 1943 р. уже «розкрученого бренду» Українська повстанська армія для позначення збройних відділів Організації. Таким чином, ще майже за місяць до останніх переговорів з Т. Бульбою-Боровцем і представниками ОУН (м) бандерівці заявили про створення всенародної армії під своїми прапорами, що, природно викликало обурливу реакцію союзників із іншого політичного табору.

Початком відкритої боротьби ОУН (б) проти своїх політичних опонентів слід вважати відозву Головної Команди УПА від 20 травня 1943 року під назвою «Українці», котра широко розповсюджувалася в північно-західному краї. У листівці повідомлялося, що «український народ висилає на боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу (УССД) тверді лави бійців — Українську Повстанську Армію, яка об'єднує під однією командою усіх чесних українців» [16, арк. 153]. Значення відозви полягає ще й у тому, що у ній вперше на офіційному рівні було зафіксовано формальне політичне відокремлення Головної Команди УПА від Краєвого Проводу ОУН(б) на ПЗУЗ.

Слід зауважити, що дана відозва була видана за кілька днів до запланованої 22 травня зустрічі з представниками УПА от. Т. Бульби-Боровця та ОУН (м). Її зміст дає підстави ще раз стверджувати, що бандерівці не прагнули до коаліційного союзу зі своїми політичними опонентами. Швидше, навпаки, головне завдання автори відозви вбачали в тому, аби показати, що єдиною політичною силою, яка виразно стоїть на становищі відвертої і активної боротьби проти німців, є Українська повстанська армія. Різкий характер зазначеного документа свідчив про прагнення ОУН (б) одним ударом покінчити з «опозицією» бандерівському Проводу в лавах українського руху Опору.

Як наслідок, починаючи з літа 1943 року, на території Волині розповсюджується низка мельниківських та бульбівських листівок: «Острога», «Декалог бандерівців», «Зозулене яйце», «До проводу ОУН (б)» тощо. Їх автори звинувачували своїх політичних опонентів у зраді національних інтересів, розгортанні «терористичних виступів проти всіх тих, хто не погоджується з їхніми поступками» [17, арк. 62], інкримінували їм спробу підпорядкувати українські народні маси однопартійній диктатурі та фашистській ідеології, піддавали

гострій критиці і за розгортання непотрібної боротьби проти національних меншин, насильницької мобілізації до лав УПА.

Однак Т.Боровець тривалий час не полишав надії порозумітися з бандерівцями, тому намагався відтермінувати момент «спалювання мостів». І тільки з 20 липня 1943 року публічно відмежовується від дій ОУН (б), видавши Наказ ч. 80 Головної команди Української Повстанської Армії от. Т. Бульби-Боровця, в якому вказувалося, що, оскільки «партійна боротьба переходить в площину широкої всенародної революційної боротьби цілого народу проти загарбників, Головна Команда УПА постановляє перейменувати Українську Повстанську Армію на Українську Народну Революційну Армію» [9, с.336]. Після перейменування бульбівських загонів відділ пропаганди Головного Штабу УНРА виготовив і розповсюдив серед населення краю значну кількість пропагандистського матеріалу про мету і завдання новоствореної збройної формації.

Широко розгалужена організаційна мережа ОУН(б), дисципліна і згуртованість, кращі кадри давали їй безперечну перевагу в політичній та збройній силі. Незважаючи на всі зусилля команди новоствореної УНРА та її лідера, впродовж серпня - вересня 1943 року чисельність бульбівських загонів помітно скоротилася, відповідно зменшився їх вплив на події в регіоні. Доволі відчутного удару військовим загонам Т. Бульби-Боровця було завдано 18 серпня 1943 року. Того дня на хуторах біля села Хмельівки, що на Костопільщині, Боровець відвідував свою Людвипільську сотню, яка складалася з його земляків. Вночі бульбівський підрозділ був оточений шістьма куренями УПА. Бандерівці схопили понад 100 козаків УНРА, трьох старшин і дружину Бульби Ганну Йосипівну Опочинську. Було поранено одинадцять козаків і вбито п'ять командирів УНРА [13, с 27-28]. Сам Т. Боровець з боєм вирвався з оточення. Особисті амбіції не дозволили поліському отаманові погодитися на беззастережне підпорядкування політичній лінії ОУН (б) та наказам Головної Команди УПА. Але, розуміючи безглуздість та безперспективність політичного і військового двобою з бандерівцями, Т. Бульба-Боровець змушений був розформувати свої відділи і перевести організацію в підпілля.

Ще однією «больовою точкою» консолідаційного процесу в таборі українських самостійницьких сил були взаємостосунки між Фронтом української революції Тимоша Басюка («Яворенка») та боївками ОУН(б), які мали місце в іншому регіоні Волині - на східних теренах Кременеччини. Саме тут взимку 1942 - 1943 рр.

спостерігалася активізація діяльності ФУРу, зокрема, в агітаційно-пропагандистській сфері. В січні 1943 р. «появляється перше число пропагандивного органу Фронту Української Революції, призначеного для ширших кіл населення і зрєдагованого майже повністю самим «Яворенком»». Більше того, розуміючи силу впливу друкованого слова на формування громадської думки лідер ФУРу «вирішує нищити друкарні, які приневолені працювати для німців у Крем'янецькій окрузі» [18, с 29].

Тривалий час Фронт української революції підтримував тісні зв'язки з бандерівцями, проте діяв автономно. І лише згодом «Яворенко» приймає рішення приєднатися до повстанців ОУН (б), а саме — бандерівського табору «Крука». Так, один із відділів ФУРу входив до складу куреня «Крука», котрий наприкінці травня здійснив рейд на Хмельниччину. Похід виявився невдалим і Тиміш Басюк звинуватив свого колегу бандерівського командира у непрофесійності та безвідповідальному ставленні до організації рейду. Справа завершилася конфліктом, в результаті якого «Яворенко» покинув бандерівський табір, забравши з собою 80 хлопців, і продовжив боротьбу з німцями на Кременеччині. Штаб «Крука» виніс йому за не підпорядкування ОУН(б) смертний вирок, що стало причиною остаточного розриву зв'язків ФУРу з бандерівцями. Така позиція колишніх соратників по зброї підштовхнула Тимоша Басюка до налагодження тіснішої співпраці з Тарасом Боровцем та мельниківцями. Бандерівці, у свою чергу, розгорнули проти «Яворенка» справжнє полювання, яке, за однією з версій сучасників тих подій, завершилося на початку 1944 року стратою останнього Службою безпеки ОУН(б) [19, с 146]. Його смерть викликала черговий сплеск суспільного збурення.

Конфлікти всередині самостійницького руху не могли залишитися поза увагою місцевих мешканців, котрі, власне, й складали його основу. Безкомпромісна позиція ОУН(б) щодо своїх опонентів в особі ОУН(м), збройно - політичної формації Т.Бульби-Боровця, Фронту української революції Тимоша Басюка викликала нерозуміння та розгубленість серед рядових членів Організації та нерідко ставала причиною виникнення локальних конфліктів на рівні окремих низових структур. Наприклад, оунівські джерела містять інформацію про загострення на цьому ґрунті, суспільно-політичної ситуації у Луцькому та Ківерецькому районах, на Кременеччині в серпні 1943 р. [20, арк.8].

Не досягнувши зі своїми опонентами згоди щодо згуртування збройних зусиль на консолідаційних засадах, ОУН (б) проводить це об'єднання за допомогою силових засобів, що в цілому мало негативний вплив на подальший розвиток українського національно-визвольного руху загалом. По-перше, він не став монолітним. Поряд з УПА продовжували діяти загони от. Т. Бульби-Боровця, частина українців увійшла в дивізію СС-Галичина, мельниківці Волині і Полісся створили Український Легіон Самооборони тощо. По-друге, його спрямованість стала багатовекторною. Боротьба велась не лише проти німців та радянських партизанів, а й проти польських колоністів, що значно ускладнювало її та розпорошувало сили. По-третє, лідери українського політикуму вкотре продемонстрували невміння та небажання йти на поступки своїм опонентам, приймати компромісні рішення, жертвуючи меншим (своїми амбіціями) заради спільної мети - здобуття незалежної України. Дійові особи тогочасних подій не змогли вирватися за рамки традиційної для українського політикуму моделі публічно конфліктної поведінки. Однак не можна оминати увагою й позитивної сторони реалізованого ОУН(б) сценарію об'єднавчого процесу. Адже запровадження бандерівцями своєрідної військово-політичної диктатури потенційно унеможливлювало перетворення колективного органу військового керівництва, створення якого ініціював Т. Бульба-Боровець, у трибуну для політичних дискусій та популістських розмірковувань, що апріорі призвело б до анархізації всередині українського самостійницького руху. Фактично очоливши цей рух, ОУН(б) взяла на себе весь тягар відповідальності за результати повстанської боротьби, в тому числі - тавро «зрадників» і «запроданців», випалене на її імені комуністичною пропагандою.

Список використаних джерел

1. Трофимович В. Деякі аспекти взаємин ОУН і УПА з радянською владою в 40-ві-50-ті рр. XX століття / В.Трофимович // Галичина. - 2008. - Вип.14.
2. Словник української мови: [в 11 т.] / за ред. І.К. Білодіда. - К. : Наукова думка, 1970-1980. - Т. 4. - 840 с
3. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р. - [б.м.], 1955. — 371 с
4. Літопис УПА. Нова серія. - Т. 9. - Київ; Торонто, 2007. - 912с.
5. Літопис УПА. Нова серія. - Т. 10. - Київ; Торонто, 2007. - 832 с
6. Дзьобак В. Конфлікти в ОУН(Б) і їх вплив на український Рух Опору (1941-1944 рр.) / В. Дзьобак. - Київ : Видавничий дім «Інфоцентр», 2005. - 266 с

7. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф ДВ, спр. 372, т. 1.
8. Марчук І. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський - «Клим Савур» / І. Марчук. - Рівне : Видавець Олег Зень, 2009. - 168 с
9. Бульба-Боровець Т. Армія без держави / Т. Бульба-Боровець. - Київ-Торонто-Нью-Йорк [б.в.], 1996. - 269 с.
10. Ішук О. Брати Бусли. Життя за Україну / О. Ішук, І. Марчук. - Торонто; Львів : Видавництво «Літопис УГЛА», 2011. - 126 с.
11. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО України). Ф. 3833, оп.1, спр. 107.
12. Жданович О. На партизанському фронті / О. Жданович // На зов Києва: Український націоналізм у Другій світовій війні - Торонто, 1985.
13. Шуляк О. В ім'я правди: До історії повстанчого руху в Україні / О. Шуляк. - Роттердам, 1947. - 36 с
14. Стельникович С Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / С Стельникович. - Житомир : Полісся, 2010. - 392 с
15. Державний архів у Тернопільській області.Ф. Р. 3432, оп. 1, спр. 20.
16. ЦДАГО України. Ф. 1, оп. 23, спр. 93.
17. ЦДАВОВ України. Ф. 3833, оп. 1, спр. 74.
18. Гіряк К. Фронт Української Революції (Причинок до історії збройної боротьби Волині) / К. Гіряк, О. Чуйко. - Торонто, 1979. - 88 с
19. Мазурок В. Започаткування українського самостійницького руху на Кременеччині. Нескорена Кременеччина у першій половині ХХ століття (сторінки пам'яті): [наук.-док. вид.] /В.Мазурок. -Кременець;Тернопіль, 2009.
20. ЦДАВОВ України. Ф. 3833, оп. 1, спр. 125.

Galina Starodubets. Volyn 1943 - the territory of conflict or consolidation of Ukrainian independence forces?

The controversy of consolidation processes of Ukrainian independence forces on the territory of Volyn in first half of 1943 year is described in the article. We can identify OUN(b), OUN(m), UP A - Poliska Sich of Bulba-Borovets and the Front of Ukrainian revolution of V.Yavorenko among main subjects of political processes of the outlined period.

Key words: *OUN(b), OUN(m), Soviet army, Ukrainian independence movement, resistance movement.*